

DOI: 10.61016/TZAP-2956-8048-13.

Analiza społeczna i administracyjnoprawna trendów w kierunkach studiów turystycznych w Polsce w latach 2014–2021

Social and administrative law analysis of Trends in Tourism Study Programs in Poland from 2014 to 2021

Dr Mariusz Barczak⁴, WSG w Bydgoszczy

Mgr Dawid Drabek⁵, Atos

**Dr Dominik Borek⁶, SGH w Warszawie,
Ministerstwo Sportu i Turystyki**

Abstrakt: Niniejszy artykuł dotyka sfery badań nad edukacją turystyczną i rolę, jaką pełnią uczelnie wyższe w tym procesie. Analizie poddano warunki prawne i społeczne trendów, jakie panowały na kierunkach turystycznych w latach 2014-2021. W warstwie prawnej przeanalizowano miejsce turystyki w systematyce dziedzin i dyscyplin naukowych. Autorzy pokusili się o analizę prawnoporównawczą (komparatystyczną) wykorzystując w tym obszarze pozyskaną wiedzę z zakresu regulacji prawnych Republiki Bułgarii. W ramach rozważań nie zabrakło wniosków *de lege lata* oraz *de lege ferenda*.

Słowa kluczowe: turystyka, trendy, prawo turystyki, studia turystyczne

Abstract: This article touches on the area of research on tourism education and the role played by universities in this process. The legal conditions and social trends that prevailed in tourist destinations in 2014-2021 were analyzed. At the legal level, the place of tourism in the taxonomy of scientific fields and disciplines was analyzed. The authors attempted to conduct a comparative law analysis, using in this area the acquired knowledge in the field of legal regulations of the Republic of Bulgaria. The

deliberations included *de lege lata* and *de lege ferenda* conclusions.

Key words: tourism, trends, tourism law, tourism studies

Wstęp

W obliczu szybko zmieniającej się rzeczywistości, turystyka jako sektor podlega istotnym przemianom, wynikającym z różnych czynników, takich jak społeczne, technologiczne, ekonomiczne, środowiskowe oraz polityczno-regulacyjne. Pandemia COVID-19 oraz konflikty, jak wojna na Ukrainie, przyspieszyły te zmiany, uwypuklając nowe kierunki rozwoju. Najważniejsze z nich dotyczą transformacji klimatycznej i cyfrowej, obejmujących zarówno turystykę globalną, jak i lokalną w Polsce.

Na całym świecie rośnie zainteresowanie wartościami takimi jak dobrostan, samodoskonalenie oraz zdrowie psychiczne i fizyczne. Ekologiczna świadomość również zyskuje na znaczeniu, co wpływa na wzrost popularności zrównoważonych inicjatyw turystycznych. Współczesne przekazy medialne oraz preferencje pokolenia Z (Wasiluk, Bańkowska 2021) kładą nacisk na autentyczność, prawdę i wzajemny szacunek (por. Ławińska, Korombel 2023). Pojawiają się również nowe segmenty rynku turystycznego, które oferują doświadczenia skoncentrowane na samorozwoju i autentycznych przeżyciach.

W dzisiejszym dynamicznie rozwijającym się świecie, sektor turystyczny stanowi nieodłączny składnik kształtowania gospodarki wielu krajów, odgrywając kluczową rolę nie tylko w aspekcie ekonomicznym, lecz także w sferze społecznej i kulturowej (por. Davidson 1996). Zmieniające się trendy konsumenckie oraz dynamiczne rynkowe przemiany sprawiają, że analiza trendów w kierunkach turystycznych staje się nieodzowna. To nie tylko narzędzie pozwalające zrozumieć ewolucję preferencji podróżnych, ale również kluczowy element odpowiedzi na potrzeby sektora edukacyjnego, kształtując w ten sposób perspektywę zawodowe absolwentów kierunków związanych z turystyką.

Współczesny sektor turystyczny jest nieustannie wystawiony na wyzwania związane z oczekiwaniami klientów oraz nowościami rynkowymi (Page, Connell, 2006). Dlatego też, istotne staje się skuteczne

⁴ ORCID: 0000-0001-5270-6222, mariusz.barczak@byd.pl

⁵ ORCID: 0009-0008-4150-3583, dawid.drabek@atos.net

⁶ ORCID: 0000-0002-4359-9426, dominik.borek@msit.gov.pl

dostosowywanie programów edukacyjnych do dynamicznie zmieniających się potrzeb sektora. To kluczowy element, który wpływa nie tylko na jakość kształcenia, ale również na formowanie kadry pracowniczej, która ma być gotowa sprostać wymaganiom współczesnego rynku pracy (Carnevale, Smith, Melton, 2011).

Badania nad edukacją turystyczną i rolę, jaką pełnią uczelnie wyższe, koncentrują się na takich aspektach, jak projektowanie programów nauczania, zwiększanie szans na zatrudnienie absolwentów oraz włączanie zrównoważonych praktyk w kształcenie turystyczne (Barczak, Borek 2022). Wiele analiz (Martínez-Roget, Rodríguez, 2021), pokazuje że uczelnie oferują szeroki wachlarz wyspecjalizowanych kierunków, takich jak zarządzanie hotelarstwem, turystyka kulturowa czy ekoturystyka, co odzwierciedla rosnące zapotrzebowanie na specyficzne umiejętności w branży. Z badań Martinez-Roget i Rodriguez (2021) wynika, że edukacja turystyczna coraz bardziej koncentruje się na specyficznych obszarach sektora, takich jak zarządzanie hotelarstwem, ekoturystyka czy turystyka kulturowa. Rośnie również znaczenie zdobywania doświadczenia praktycznego przez studentów, w tym poprzez staże i praktyki zawodowe, co sprzyja nawiązywaniu ścisłej współpracy uczelni z przemysłem. To podejście lepiej przygotowuje absolwentów do wejścia na rynek pracy, umożliwiając im szybkie przystosowanie się do potrzeb pracodawców oraz zrozumienie praktycznych aspektów funkcjonowania branży turystycznej. Ważne jest także, że współczesne programy studiów turystycznych uwzględniają rozwijające się obszary, takie jak innowacje cyfrowe i zrównoważony rozwój, co odpowiada na zmieniające się wyzwania i trendy w turystyce

Zgodnie z analizą kształcenia kadr w branży turystycznej w Polsce (Barczak, 2022), współczesne uczelnie, przygotowując przyszłych pracowników, oferują liczne programy, które specjalizują się w konkretnych segmentach turystyki. W ofercie edukacyjnej znajdują się m.in. kierunki takie jak hotelarstwo i gastronomia (Pilch-Szatanik 2008), agroturystyka, przewodnictwo turystyczne, turystyka kulturowa oraz zarządzanie w turystyce i sporcie. Z danych opublikowanych przez GUS (2023) na temat szkolnictwa wyższego w roku akademickim 2020/2021 wynika, że na kierunkach związanych z

turystyką studiowało 20 653 studentów, z czego 16 441 na studiach I stopnia, a 4 212 na studiach II stopnia.

W niniejszym artykule skoncentrowano się na dogłębnej analizie istotnych aspektów związanych z kierunkami turystycznymi w Polsce. Badania obejmą zagadnienia takie jak liczba absolwentów, czas do podjęcia pierwszej pracy oraz poziom wynagrodzeń. Biorąc pod uwagę perspektywę regionalną oraz zmiany w poszczególnych latach, praca dąży do wniesienia istotnego wkładu w zrozumienie dynamicznej rzeczywistości kształtowania się kierunków turystycznych w Polsce.

Cel pracy i metody badań

W niniejszej publikacji dokonano analizy opartej na danych pochodzących z ogólnopolskiego systemu monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów (ELA, 2024). Dane te zostały dostarczone głównie przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) oraz system POL-on. Źródła danych obejmują szeroki zakres informacji, w tym liczbę absolwentów kierunków związanych z turystyką, czas do podjęcia pierwszej pracy oraz wynagrodzenia absolwentów. Zakres badania obejmuje lata 2014 - 2021 i uwzględnia wszystkie województwa w Polsce.

Proces zbierania danych przeprowadzony był zgodnie z etycznymi standardami badawczymi, a dostęp do informacji był uzyskiwany z ogólnodostępnych źródeł ELA. Dane odnoszące się do liczby absolwentów zostały pozyskane od ZUS, który gromadzi informacje na podstawie obowiązkowych składek ubezpieczeniowych od absolwentów zatrudnionych zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym. Zasady ELA obejmują ochronę danych osobowych, co skutkuje dodatkowym ograniczeniem, uniemożliwiając generowanie raportów dla kierunków, które ukończyło mniej niż 10 absolwentów.

Należy mieć na uwadze pewne wyzwania związane z interpretacją wyników. Oferty dydaktyczne o identycznych lub zbliżonych nazwach mogą być niejednoznaczne, co wynika z zmian legislacyjnych w prawie o szkolnictwie wyższym z 2011 roku. Zgodnie z zaleceniami "Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2020", uczelnie zyskały swobodę w projektowaniu programów dyplomowych, co może prowadzić do różnorodności ofert edukacyjnych.

Warto również zaznaczyć, że dane ZUS nie zawierają informacji o wykonywanym zawodzie, co sprawia, że nie zawsze można jednoznacznie określić zgodność podjętej pracy z profilem ukończonych studiów. Niemniej jednak, kierunki studiów charakteryzujące się krótkim czasem poszukiwania pracy czy wysokimi wynagrodzeniami mogą sugerować zgodność z wykształceniem.

Analizie zostało poddanych 20 kierunków studiów związanych z sektorem turystycznym, oferowanych przez 91 różnych uczelni w okresie od 2014 do 2021 roku. W ramach analizy uwzględniono łącznie 1142 rekordy, co pozwoliło na wszechstronne zrozumienie zmian i tendencji w badanym obszarze. Badania koncentrowały się na identyfikacji długookresowych trendów, co umożliwiło spojrzenie na sektor turystyczny z perspektywy czasowej. Analiza obejmowała wszystkie województwa, co umożliwiło spojrzenie na kierunki turystyczne z perspektywy regionalnej.

Ponadto w ramach rozważań zostanie przedstawiona turystyka jako nauka i jej miejsce w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych. Analiza stanowić będzie materiał komparatystyczny (prawnoporównawczy). Celem jest wykazanie potencjału kierunków turystycznych w ramach szkolnictwa wyższego i zastanowienie się nad możliwościami pozostania młodych naukowców w obszarze badań nad turystyką. Analizie podlegały aspekty administracyjnoprawne, uzasadnionym jest łączenie tego obszaru z omawianymi statystykami, ponieważ obrazują one stan sytuacji w Polsce. Chcąc w ramach wniosków wskazać na postulaty *de lege lata* i *de lege ferenda*, należy pamiętać, iż zmiana stanu rzeczy może być osiągnięta wyłącznie w ramach modyfikacji regulacji prawa administracyjnego. Stawiane pytania badawcze to:

Jaka jest pozycja turystyki w dziedzinach nauki?

Jak wyglądają aktualne trendy na studiach turystycznych?

Czego oczekują studenci kierunków turystycznych?

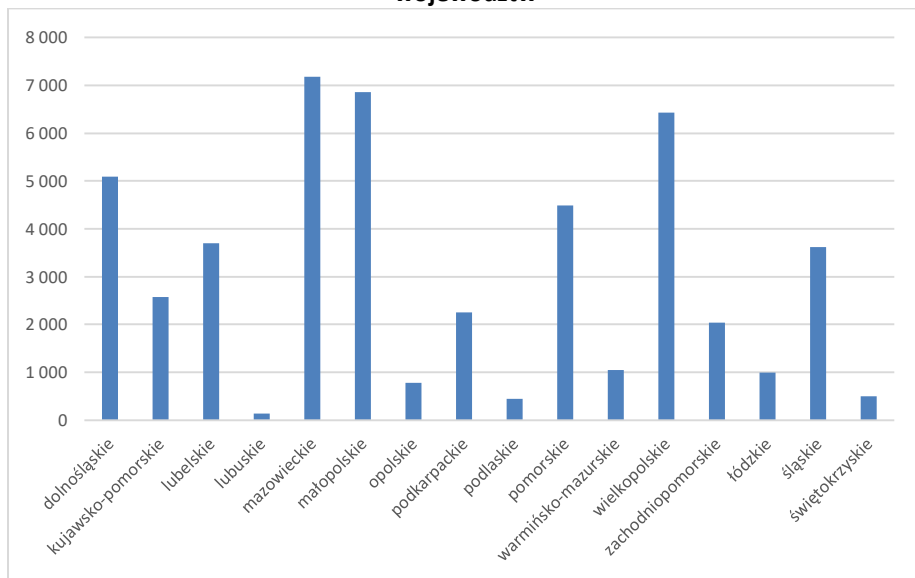
W którym kierunku należałoby przeprowadzić zmiany legislacyjne?

kierunków turystycznych na przestrzeni lat może dostarczyć cennych informacji dotyczących dynamiki tego sektora. Niniejszy rozdział skupia się na głębokiej analizie danych dotyczących liczby absolwentów kierunków związanych z turystyką w poszczególnych województwach Polski w okresie od 2014 do 2021 roku.

Analiza popularności kierunków turystycznych

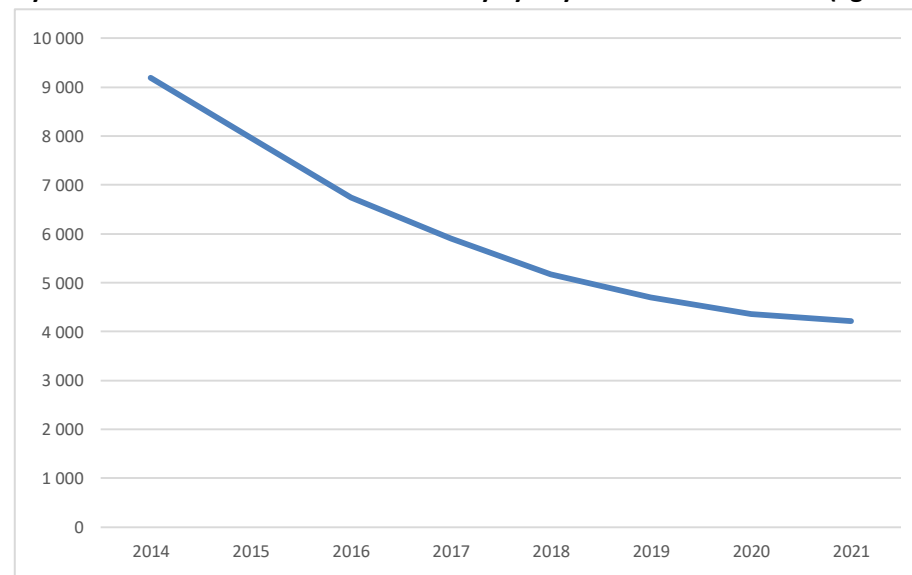
Współczesna edukacja turystyczna stanowi istotny filar kształtowania przyszłych kadr w sektorze turystycznym. Analiza trendów w popularności

Ryc. 1. Liczba absolwentów kierunków turystycznych w latach 2014-2021 wg. województw



Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 2. Liczba absolwentów kierunków turystycznych w latach 2014-2021 (ogółem)



Źródło: opracowanie własne.

Liderem pod względem liczby absolwentów w badanym okresie jest województwo mazowieckie, które zanotowało imponującą sumę 7177 absolwentów (patrz ryc. nr 1). Ta liczba ukazuje wyjątkową pozycję Mazowsza jako centrum edukacyjnego w obszarze turystyki. Szereg renomowanych uczelni oraz ogólna atrakcyjność regionu dla studentów może być kluczowym czynnikiem przyciągającym znaczną liczbę absolwentów. Również województwo wielkopolskie (6435 absolwentów) oraz małopolskie (6863 absolwentów) plasują się wysoko, podkreślając swoje znaczenie jako ośrodki kształcenia w sektorze turystycznym. Dowodzi to, iż regiony te cieszą się uznaniem studentów i odgrywają kluczową rolę w edukacyjnym krajobrazie turystycznym. Niezmiernie ważne w kontekście analizy regionalnych tendencji są również wyniki innych województw. Całość ukazuje zróżnicowanie w atrakcyjności kierunków turystycznych na poziomie regionalnym, co jest kluczowe dla zrozumienia dynamiki edukacji w turystyce w Polsce oraz podejmowania decyzji dotyczących dostosowywania oferty edukacyjnej do lokalnych potrzeb i preferencji.

Analiza dynamiki liczby absolwentów kierunków turystycznych w Polsce w latach 2014-2021 przedstawia obraz transformacji preferencji edukacyjnych (patrz ryc. nr 2). W pierwszych pięciu latach badania, obejmujących okres od 2014 do 2019 roku, zaobserwowano wyraźny i ciągły spadek z 9196 absolwentów do 4699 absolwentów. Ten dynamiczny spadek sugeruje zmienne zainteresowanie studentów kierunkami związanymi z turystyką, co może być rezultatem szerszych przemian społeczno-gospodarczych oraz zmieniających się perspektyw zawodowych. Co jednak ciekawe, w ostatnich dwóch latach, tj. 2020 i 2021, zanotowano pewną stabilizację osiągając odpowiednio liczbę 4351 i 4219 absolwentów. Ten punkt odniesienia sugeruje, że kierunki turystyczne mogą obecnie ewoluować i odnajdywać nowe źródła atrakcyjności dla studentów. Stabilizacja lub delikatny wzrost w ostatnich latach mogą być interpretowane jako odpowiedź sektora edukacyjnego na zmieniające się preferencje i oczekiwania współczesnych studentów.

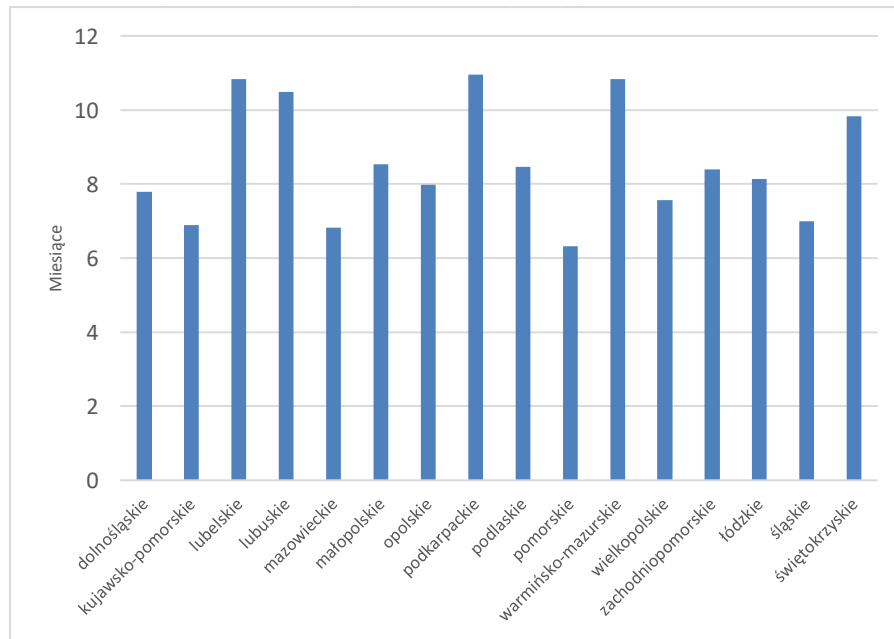
Należy również zauważyć, że te zmiany mogą być rezultatem dostosowywania programów nauczania, rosnącej świadomości branżowej oraz

dynamicznych przemian rynkowych. W kontekście globalnych wyzwań, takich jak pandemia COVID-19, obserwowane zmiany mogą być również efektem adaptacji sektora turystycznego do nowych realiów, co wpływa na postrzeganie i atrakcyjność związanych z nim kierunków edukacyjnych. W świetle tych danych, długookresowy trend spadkowy, który ustabilizował się w ostatnich latach, stawia pytania dotyczące przyszłości kształcenia w obszarze turystyki. Analiza tego trendu jest kluczowa dla zrozumienia, jakie czynniki wpływają na wybór kierunków związanych z turystyką przez studentów, a także jak sektor edukacyjny może dostosowywać się do zmieniających się potrzeb i oczekiwań przyszłych absolwentów.

Analiza czasu do podjęcia pierwszej pracy absolwentów

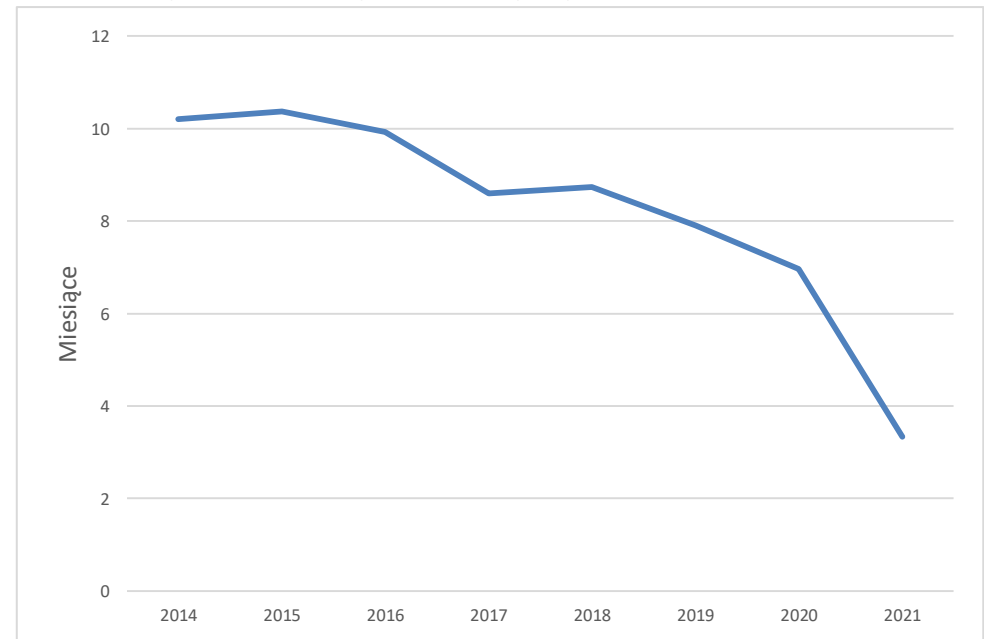
W kontekście współczesnego rynku pracy, istnieje zrozumiałe zapotrzebowanie na dogłębną analizę czynnika kluczowego dla oceny efektywności edukacji turystycznej - czasu, jaki absolwenci potrzebują na wejście na rynek pracy. Średni okres do podjęcia pierwszej pracy po ukończeniu studiów stanowi nie tylko miarę sukcesu programów edukacyjnych, ale także istotny punkt odniesienia dla dostosowywania oferty szkoleniowej do dynamicznych wymagań rynku pracy. Badanie trendów służy do lepszego zrozumienia, jak specyfika regionalna wpływa na szybkość podjęcia pierwszej pracy przez absolwentów, co z kolei może być kluczowe dla dalszego kształtowania programów edukacyjnych i inicjatyw związanych z rozwojem sektora turystycznego w Polsce.

Ryc. 3. Średni czas poszukiwania pracy przez absolwentów



Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 4. Średni czas poszukiwania pracy w latach 2014-2021



Źródło: opracowanie własne.

Wiodącym regionem pod względem szybkości zatrudnienia absolwentów jest pomorskie, charakteryzujące się nie tylko dynamicznym rynkiem pracy, ale także jako popularny cel turystyczny, szczególnie atrakcyjny dla Polaków ze względu na dostęp do morza i piękne plaże. Średni czas do podjęcia pierwszej pracy w regionie wynosi zaledwie 6,32 miesiąca, co może świadczyć o sprawnym dostosowaniu absolwentów do miejscowych potrzeb sektora turystycznego. Województwo mazowieckie, będące liderem pod względem liczby absolwentów wyróżnia się korzystnymi wskaźnikami zatrudnienia. Średni czas do podjęcia pierwszej pracy wynosi tu 6,83 miesiąca, co potwierdza rolę Mazowsza jako centrum edukacyjnego w obszarze turystyki. Przyciągające renomowane uczelnie oraz atrakcyjność regionu dla studentów mogą przekładać się na skrócony czas potrzebny absolwentom do wejścia na rynek pracy. Dłuższy czas poszukiwania pracy może wynikać zarówno z mniejszej liczby ofert zatrudnienia, jak i z bardziej konkurencyjnego otoczenia zawodowego, co stanowi istotną kwestię do dalszej analizy.

Analizując średni czas poszukiwania pracy absolwentów kierunków związanych z turystyką na przestrzeni lat, można dostrzec istotne zmiany w dynamice rynku zatrudnienia. W 2014 roku średni czas oczekiwania na pierwszą pracę wyniósł 10,21 miesiąca, co sygnalizuje potencjalne wyzwania, z jakimi musieli się zmierzyć absolwenci w zakresie zatrudnienia w sektorze turystycznym. W kolejnym roku średni czas poszukiwania pracy nieznacznie wzrósł, osiągając 10,37 miesiąca, a po dwóch nieznacznie spadł do 9,93, co oznacza, że trudność w znalezieniu zatrudnienia w sektorze turystycznym utrzymywała się. W okresie między 2017 a 2019 rokiem obserwowano pozytywną tendencję do skracania okresu poszukiwań pracy absolwentów kierunków turystycznych. Średni czas oczekiwania na pierwszą pracę utrzymywał się w granicach od 8,6 do 7,9 miesiąca, co sugeruje stabilność oraz korzystne warunki na rynku zatrudnienia. Takie skrócenie okresu poszukiwań pracy może wynikać z efektywnego dostosowywania programów edukacyjnych do aktualnych potrzeb rynku pracy, a także z pozytywnych zmian w strukturze i zapotrzebowaniu na pracowników w sektorze turystycznym w Polsce. Niezwykle istotną zmianą w

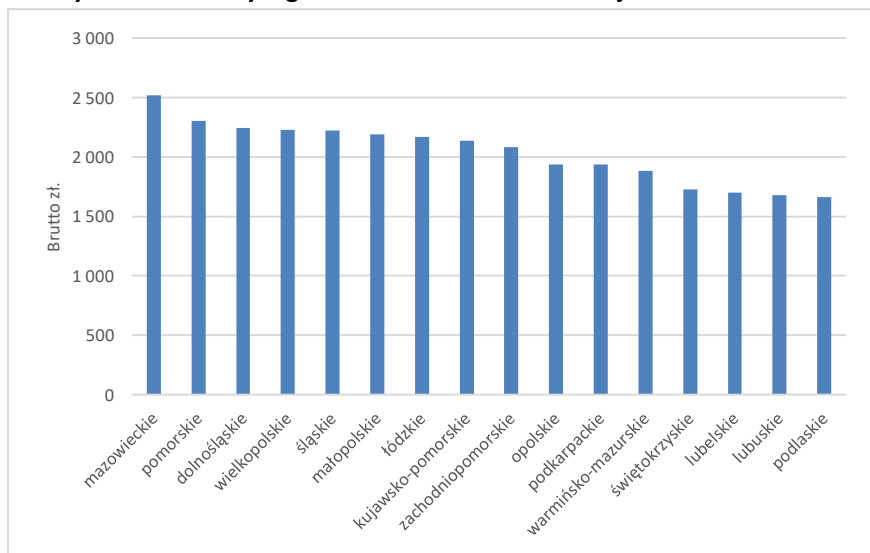
analizie czasu do podjęcia pierwszej pracy jest dynamiczny spadek zanotowany w 2020 roku, kiedy to średni czas zatrudnienia drastycznie skrócił się do 6,96 miesiąca. Wpływ na tę znaczną zmianę może być rezultatem różnorodnych czynników, które kształtowały rynek pracy w kontekście sektora turystycznego. Pandemia COVID-19 miała kluczowy wpływ na elastyczność rynku, wywołując zmiany w zapotrzebowaniu na specjalistów oraz rewolucję w organizacji pracy. Wobec trudności, jakie niesła za sobą sytuacja pandemiczna, firmy mogły być bardziej skłonne do szybkiego reagowania na nowe wyzwania, co przełożyło się na skrócony czas oczekiwania na zatrudnienie absolwentów kierunków związanych z turystyką. Adaptacja do nowej rzeczywistości, zdalne formy pracy czy dostosowywanie ofert turystycznych do zmieniających się potrzeb mogą być jednymi z kluczowych czynników wpływających na tę znaczącą zmianę w 2020 roku.

Najbardziej zauważalna zmiana odnotowana została w 2021 roku, kiedy to średni czas poszukiwania pracy uległ jeszcze większemu skróceniu, spadając do zaledwie 3,33 miesiąca. Ten niezwykle krótki okres może być efektem specyficznych warunków związanych z okresem po pandemii. Ostateczne efekty zdalnej pracy, przekwalifikowania oraz zmiany w modelach biznesowych czy rozwój nowych gałęzi turystyki mogą wpływać na skrócony czas poszukiwania zatrudnienia dla absolwentów kierunków związanych z turystyką. Ta dynamiczna redukcja czasu do zatrudnienia w 2021 roku może stanowić optymistyczny sygnał dla absolwentów oraz potwierdzenie elastyczności sektora turystycznego w adaptacji do zmieniających się warunków rynkowych, jak również świadczyć o skutecznym dostosowaniu programów edukacyjnych do bieżących potrzeb rynku pracy.

Analiza wynagrodzeń absolwentów

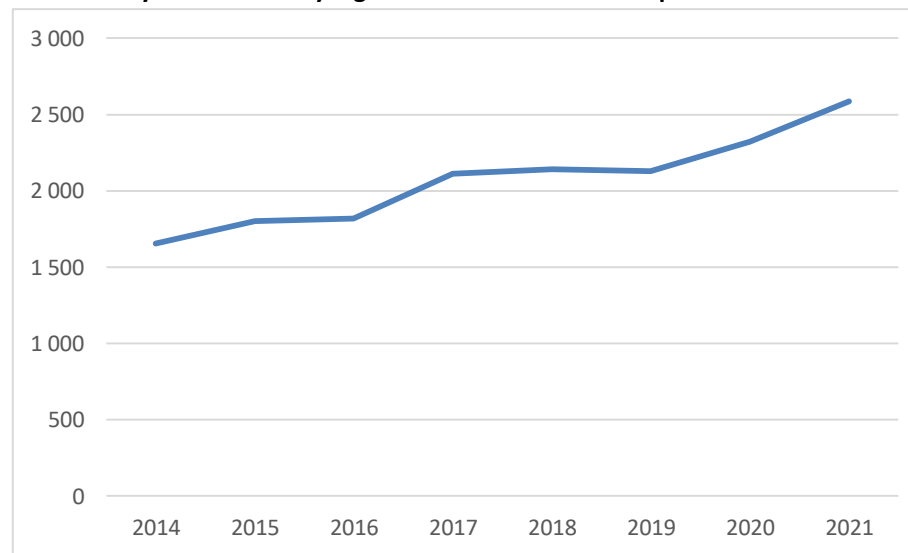
Analiza wynagrodzeń absolwentów kierunków związanych z turystyką w Polsce stanowi kluczowy obszar badawczy, umożliwiający lepsze zrozumienie dynamiki rynku pracy oraz perspektyw zawodowych dla osób kończących studia w tej dziedzinie. Przyjrzenie się średnim zarobkom absolwentów w pierwszym roku po uzyskaniu dyplomu pozwala na dokładne ocenienie atrakcyjności poszczególnych regionów Polski dla pracowników sektora turystycznego.

Ryc. 5. Średnie wynagrodzenie absolwentów w województwach w 2020 r.



Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 6. Średnie wynagrodzenie absolwentów na przestrzeni lat



Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowanym liderem pod względem średnich zarobków w pierwszym roku po zdobyciu dyplomu jest województwo mazowieckie, gdzie absolwenci osiągnęli przeciętne wynagrodzenie na poziomie 2520 złotych miesięcznie. Ten region, będący jednocześnie centrum edukacyjnym i gospodarczym kraju, wykazuje się wysokim poziomem płac, co może wynikać z dostępu do renomowanych pracodawców, uczelni oraz konkurencyjności rynku pracy. Wysokie wynagrodzenie sugeruje silny rozwój gospodarczy oraz atrakcyjność rynku pracy w tym regionie. Również wysokie wynagrodzenia zanotowano w województwach pomorskim (2303 zł) oraz śląskim (2222 zł), co może być efektem silnego rozwoju sektora turystycznego w tych regionach. Pomorskie, będące popularnym celem turystycznym ze względu na morze i plaże, oraz śląskie, będące ważnym ośrodkiem przemysłowym, oferują atrakcyjne możliwości zatrudnienia dla absolwentów kierunków turystycznych.

Kolejnym kluczowym obszarem analizy w kontekście perspektyw zawodowych absolwentów kierunków turystycznych w Polsce jest zmienność zarobków w pierwszym roku po ukończeniu studiów. Analizując dane dotyczące średnich zarobków w latach 2014-2021, można lepiej zrozumieć, jakie tendencje kształtowały rynek pracy w sektorze turystycznym, a także jak te zmiany wpłynęły na atrakcyjność sektora turystycznego.

W okresie analizowanych ośmiu lat zanotowano widoczne zmiany w wysokości średnich zarobków absolwentów kierunków związanych z turystyką w Polsce. W 2014 roku średnie wynagrodzenie wynosiło 1656 zł i od tego momentu obserwowano systematyczny wzrost, który osiągnął najwyższy poziom w 2021 roku sięgając 2585 zł. Ten dynamiczny wzrost płac w sektorze turystycznym jest zjawiskiem godnym uwagi, a jego przyczyny są zróżnicowane i odzwierciedlają zmieniającą się dynamikę rynku pracy w Polsce. Zmiana wynagrodzenia absolwentów kierunków turystycznych w przez 7 lat wyniosła ok. 60%. Należy zauważyć, że w latach 2014-2017 następował wzrost zarobków, osiągając w 2017 roku 2110 zł. Potwierdza to stabilną i dynamiczną sytuację na rynku pracy dla absolwentów kierunków turystycznych. Jednakże, w kolejnych latach (2018-2021), mimo pewnych fluktuacji, ogólny trend wzrostowy się utrzymywał, co może być związane z rosnącym zainteresowaniem

sektorem turystycznym oraz odpowiedzią rynku na nowe trendy i wyzwania. Szczególnie godne uwagi są lata 2020-2021, gdzie nastąpił widoczny wzrost średnich zarobków z 2321 zł do 2585 zł. W tym okresie, pomimo wprowadzenia pewnych ograniczeń związanych z pandemią COVID-19, sektor turystyczny zdawał się radzić sobie stosunkowo dobrze, co mogło wpłynąć na pozytywne trendy płacowe.

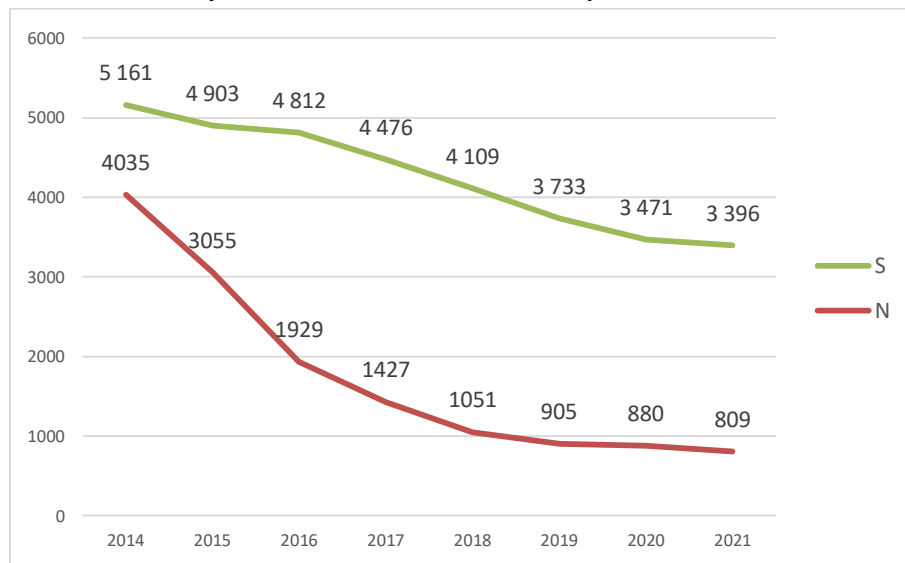
Wpływ na ten rozwój mogą mieć różne czynniki. Zwiększone zapotrzebowanie na wykwalifikowanych pracowników w sektorze turystycznym może skłonić pracodawców do oferowania atrakcyjniejszych pakietów wynagrodzeń, aby przyciągnąć i zatrzymać utalentowanych absolwentów. Ponadto, rozwój samego sektora turystycznego w Polsce, zarówno pod wpływem czynników krajowych, jak i międzynarodowych, może sprzyjać podnoszeniu poziomu płac w branży.

Warto również zauważyć, że zmiany te mogą być rezultatem świadomego dostosowywania się przedsiębiorstw do konkurencji na rynku pracy. Atrakcyjne warunki finansowe mogą stanowić element strategii rekrutacyjnej firm, które chcą wyróżnić się na tle innych pracodawców.

Dostosowanie wynagrodzeń do inflacji odgrywa kluczową rolę w zrozumieniu rzeczywistej wartości płac w danym sektorze, w tym również w przypadku absolwentów kierunków turystycznych. W kontekście analizy zmian zarobków w sektorze turystycznym w Polsce w latach 2014-2021, ważne jest uwzględnienie wpływu inflacji na siłę nabywczą. W miarę upływu czasu inflacja wpływa na ogólny poziom cen i kosztów życia. W związku z tym, nawet jeśli średnie wynagrodzenie rośnie, jego rzeczywista wartość może być niższa, jeśli nie zostanie uwzględniona inflacja. W przypadku sektora turystycznego, gdzie konkurencja o wykwalifikowanych pracowników może być intensywna, dostosowanie wynagrodzeń do inflacji może być decydującym czynnikiem w utrzymaniu atrakcyjności ofert pracy.

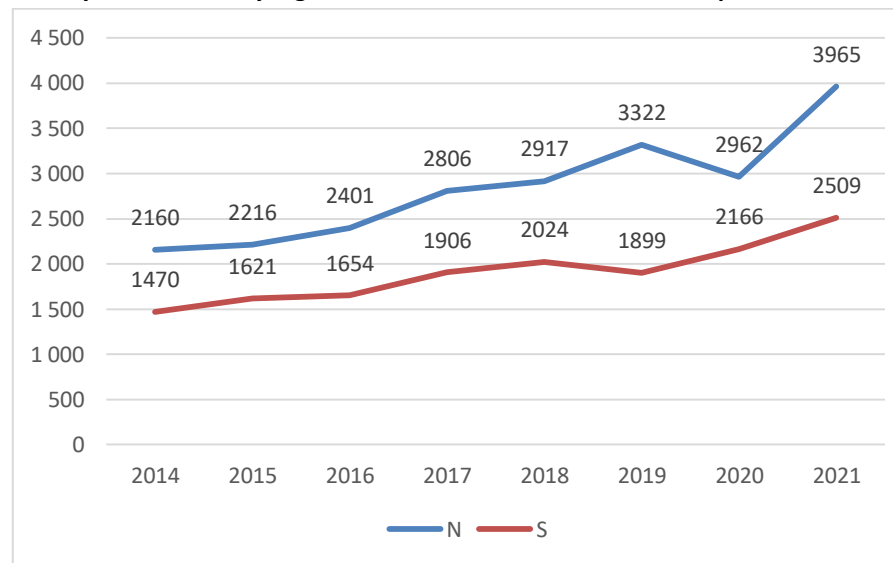
Wzrost płac dostosowany do inflacji oznacza, że pracownicy utrzymują swoją siłę nabywczą i są w stanie lepiej radzić sobie z ewentualnymi wzrostami kosztów życia. Dla absolwentów kierunków turystycznych, którzy wybierają ścieżkę zawodową w tym sektorze, stabilność i adekwatność wynagrodzenia są istotne, zwłaszcza w kontekście długotrwałej perspektywy kariery.

Ryc. 7. Absolwenci studiów S i N na przestrzeni lat



Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 8. Średnie wynagrodzenie studentów studiów S i N na przestrzeni lat



Źródło: opracowanie własne.

Analiza różnic w trybach studiów

Badanie struktury edukacyjnej w kontekście studiów stacjonarnych i niestacjonarnych w sektorze turystycznym stanowi kluczowy element analizy dynamiki kształcenia. W niniejszym rozdziale zaprezentowano zmiany w preferencjach studentów, liczby absolwentów, czasu do podjęcia pierwszej pracy oraz wynagrodzeń na obu trybach studiów w latach 2014-2021. Analiza ta ma na celu zrozumienie, jakie czynniki wpływają na zmiany w strukturze edukacyjnej w sektorze turystycznym, a także jak te zmiany oddziałują na rynek pracy.

Patrząc na rok 2014 liczba absolwentów studiów stacjonarnych była wyższa niż absolwentów studiów niestacjonarnych, różnica ta wyniosła wtedy 1126, jednak w miarę kolejnych lat, obserwowany jest drastyczny spadek popularności studiów niestacjonarnych. W 2021 roku liczba absolwentów studiów stacjonarnych spadła do 3396, podczas gdy liczba absolwentów studiów niestacjonarnych wyniosła 809. Różnica między studiami stacjonarnymi a niestacjonarnymi wzrosła do 2587 absolwentów, a liczba absolwentów spadła o prawie 80%, co sygnalizuje dynamiczną zmianę preferencji studentów, a także jest wynikiem rosnącego umiędzynarodowienia studiów.

Zmiany w liczbie absolwentów na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych wskazuje na istotne przemiany w strukturze edukacyjnej sektora turystycznego w Polsce. Malejąca popularność studiów niestacjonarnych może wynikać z wielu czynników, w tym zmian w technologii edukacyjnej, oczekiwań studentów oraz elastyczności rynku pracy. To ważne spostrzeżenie dla instytucji edukacyjnych oraz pracodawców, sugerujące konieczność dostosowania oferty edukacyjnej do zmieniających się preferencji i potrzeb absolwentów.

Analiza danych dotyczących średnich wynagrodzeń absolwentów kierunków związanych z turystyką w pierwszym roku po uzyskaniu dyplomu na studiach niestacjonarnych (N) i stacjonarnych (S) w latach 2014-2021 rzuca światło na zmiany w perspektywach zawodowych w sektorze turystycznym.

W ciągu ostatnich ośmiu lat średnie wynagrodzenie absolwentów kierunków związanych z turystyką w pierwszym roku po ukończeniu studiów było wyższe dla studiów niestacjonarnych (N) niż dla stacjonarnych (S). W 2014 roku średnie wynagrodzenie absolwentów studiów niestacjonarnych wyniosło 2160 zł, podczas gdy studiów stacjonarnych - 1470 zł, co stanowiło różnicę 690 zł na korzyść studiów niestacjonarnych. W kolejnych latach różnica ta utrzymywała się. W 2015 roku

średnie wynagrodzenie absolwentów studiów niestacjonarnych wzrosło do 2216 zł, pozostając wyższym niż średnie wynagrodzenie absolwentów studiów stacjonarnych, które wyniosło 1621 zł. W latach 2016-2017 tendencja ta utrzymywała się, a różnice w średnich wynagrodzeniach między trybami studiów utrzymywały się na poziomie około 600-900 zł na korzyść studiów niestacjonarnych. W 2019 roku średnie wynagrodzenie absolwentów studiów niestacjonarnych wyniosło 1899 zł, a studiów stacjonarnych - 3322 zł. W 2020 roku średnie wynagrodzenie absolwentów studiów niestacjonarnych (2962 zł) nadal było wyższe niż średnie wynagrodzenie absolwentów studiów stacjonarnych (2166 zł), choć różnica ta nieco się zmniejszyła. W 2021 roku średnie wynagrodzenie absolwentów studiów niestacjonarnych wyniosło 3965 zł, a studiów stacjonarnych - 2509 zł. Różnica wynagrodzeń wyniosła 1423 zł, co przebiło różnicę z 2019 roku. Średnia różnica w wynagrodzeniu w pierwszym roku po zdobyciu dyplomu między absolwentem studiów stacjonarnych a absolwentem studiów niestacjonarnych wyniosła w przybliżeniu 50%

Jednym z możliwych wyjaśnień tego zjawiska może być fakt, że studenci wybierający studia niestacjonarne często łączą pracę zawodową z nauką, co pozwala im na zdobycie praktycznego doświadczenia zawodowego jeszcze przed ukończeniem studiów. Dzięki temu są bardziej atrakcyjni dla pracodawców i mogą negocjować wyższe wynagrodzenia już na początku kariery zawodowej. To zjawisko stanowi ważny aspekt analizy rynku pracy i może mieć istotne konsekwencje dla kształtowania ofert edukacyjnych oraz planowania ścieżek kariery przez przyszłych absolwentów.

Miejsce turystyki w klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin naukowych

Rozważania w tej części należy rozpocząć od przeanalizowania miejsca turystyki w systematyce badań naukowych oraz przede wszystkim dziedzin i dyscyplin naukowych. W Polsce minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki określa, w drodze rozporządzenia klasyfikację dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych. Ustalenie to odbywa się z uwzględnieniem:

- 1) systematyki dziedzin i dyscyplin przyjętej przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD),
- 2) bezpieczeństwa państwa,
- 3) konieczność dochowania zobowiązań międzynarodowych Rzeczypospolitej Polskiej,
- 4) celów, których realizacji służy klasyfikacja.

Aktem prawnym właściwym dla wskazanego wyżej obszaru jest Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych. Załącznik do wskazanego rozporządzenia stanowi Klasyfikacja dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, na liście nie znajduje się turystyka. W praktyce oznacza to, że w Polsce zdobycie tytułu doktora lub doktora habilitowanego w dyscyplinie turystyka jest niemożliwe. Inaczej do sprawy podchodzi się w krajach, których PKB turystyczne jest znacznie wyższe niż w Polsce, gdzie stanowi ono około 5%.

Przykładowo w Hiszpanii (URJC 2023), Portugalii (Algarve 2023) czy Bułgarii studia doktoranckie czy szerzej kariera naukowa w dyscyplinie naukowej turystyka jest możliwa.

Szczególnie interesującym jest kasus Bułgarii, z którą współpraca na poziomie rządowym odbywa się w ramach corocznych Polsko-Bułgarskich Posiedzeń Ekspertów ds. Turystyki. Informacje zawarte w niniejszej części zostały zaczerpnięte m.in. od prof. S.Baltovej z IBS Sofia - International Business School, będącej członkiem Rady Programowo-Naukowej czasopisma „Turystyka, zarządzanie administracja, prawo”. W Bułgarii przewód i postępowanie doktorskie oraz habilitacyjne jest przeprowadzane zgodnie z ustawą z dnia 15 kwietnia 2010 r. o rozwoju kadry akademickiej w Republice Bułgarii (LEX 2010 A). Ustawa ta opiera się na poszanowaniu autonomii instytucji szkolnictwa wyższego w Bułgarii. Szczegółowe warunki i procedury uzyskiwania stopni naukowych i zajmowania stanowisk akademickich są określane przez odpowiednie regulacje wewnętrzne szkół wyższych i organizacji naukowych zgodnie z jednolitymi wymogami państwowymi.

Ochronie prawnej pod względem nazewnictwa podlegają następujące stanowiska akademickie:

1. „asystent”;
2. „główny asystent”;
3. „profesor nadzwyczajny”;
4. „profesor”.

Minister Edukacji i Nauki Republiki Bułgarii, za pośrednictwem Krajowego Centrum Informacji i Dokumentacji (www.nacid.bg), tworzy i prowadzi rejestr publiczny jako elektroniczną bazę danych, w której publikowane są dane:

1. osób, które uzyskały stopień naukowy doktora nabyty w szkole wyższej lub instytucie badawczym w Republice Bułgarii;

2. obronionych prac doktorskich, oraz

3. osób, które uzyskały habilitację w Republice Bułgarii.

Szkoły wyższe i instytuty badawcze obowiązkowo przesyłają do Krajowego Centrum Informacji i Dokumentacji po jednym egzemplarzu obronionych prac doktorskich i ich streszczeń na nośnikach papierowych i elektronicznych, informacje o dyplomach doktorskich, a także informacje o osobach wybranych na stanowiska akademickie w ciągu 14 dni od daty dokonania wyboru.

Kandydaci do uzyskania stopnia naukowego i zajmowania stanowisk akademickich „głównego asystenta”, „profesora nadzwyczajnego” i „profesora” muszą spełniać minimalne krajowe wymagania dotyczące działalności naukowej, dydaktycznej lub artystycznej lub sportowej, określone we wskazanej ustawie, zwane dalej „minimalnymi wymogami krajowymi”. Minimalne wymagania krajowe to zestaw wymagań, z których każdy jest określony przez wartości liczbowe jednego lub więcej obiektywnie mierzalnych wskaźników związanych z odpowiednią dziedziną naukową lub kierunkiem zawodowym. Minimalne wymagania krajowe są określone w Zasadach z dnia 10 września 2010 r. dot. wdrażania ustawy o rozwoju kadry akademickiej w republice Bułgarii (LEX 2010 B).

W ramach powyższego dokumentu, który można porównać do polskiego aktu wykonawczego w formie rozporządzenia- Turystyka (3.9) jako nauka znajduje się w obszarze 3. Nauki społeczne, ekonomiczne i prawne. Klasyfikacja dyscyplin naukowych w dziedzinie nauk społecznych w Bułgarii wygląda następująco:

- 3.1. Socjologia, antropologia i nauki o kulturze
- 3.2. Psychologia,
- 3.3. Nauki polityczne,
- 3.4. Działalność społeczna,
- 3.5. Nauki o komunikacji społecznej i informacji,
- 3.6. Prawo,
- 3.7. Administracja i zarządzanie,
- 3.8. Gospodarka,
- 3.9. Turystyka

Osoba, która uzyskuje tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, podobnie jak w Polsce, może posługiwać się tym tytułem tylko w szkole wyższej, w której została wybrana na to stanowisko. Inne uczelnie mogą respektować i zatwierdzać ten tytuł. Zaprezentowane rozważania dobitnie świadczą, iż turystyka jako dyscyplina naukowa jest postrzegana w ten sposób w państwach UE, gdzie gospodarka turystyczna odpowiada za istotną część PKB. W przypadku Polski, potencjał naukowy turystyki jest znaczący, o czym świadczą przeanalizowane trendy w kierunkach turystycznych. Rozważyć należy sposób traktowania turystyki jako dyscypliny naukowej w Polsce, zmiany w tym zakresie wymagałyby jednak przeprowadzenia procesu legislacyjnego. Potencjalne

zmiany dotknęłyby regulacji należących do zakresu prawa administracyjnego.

Podsumowanie i wnioski

Analiza przeprowadzona w artykule potwierdza kluczową rolę sektora turystycznego w kształtowaniu gospodarki regionalnej oraz w edukacji, podkreślając potrzebę ciągłego monitorowania trendów i dostosowywania programów edukacyjnych do dynamicznie zmieniających się potrzeb rynku. Badanie wykazało znaczące zróżnicowanie w liczbie absolwentów kierunków turystycznych na poziomie regionalnym, co sugeruje, że decyzje dotyczące oferty edukacyjnej powinny być dostosowane do lokalnych warunków i potrzeb. Obserwowany spadek liczby absolwentów w latach 2014-2019 i późniejsza stabilizacja wskazują na zmiany w percepcji atrakcyjności kierunków turystycznych, co może być związane ze zmianami na rynku pracy i w preferencjach edukacyjnych.

Średni czas do podjęcia pierwszej pracy po studiach wskazuje na różnice w szybkości wchodzenia na rynek pracy w zależności od regionu, co może być wykorzystane do optymalizacji programów edukacyjnych i wspierania absolwentów w ich karierze zawodowej. Analiza wynagrodzeń pokazuje, że istnieją różnice w poziomie płac absolwentów w zależności od regionu, co może wpływać na decyzje absolwentów o wyborze miejsca pracy i życia po studiach. Zmiany obserwowane w ostatnich latach, w tym skrócenie czasu do podjęcia pierwszej pracy i wzrost wynagrodzeń, mogą być częściowo efektem adaptacji sektora turystycznego do nowych warunków wywołanych pandemią, co wskazuje na jego elastyczność i zdolność do przekształceń.

Znaczący spadek popularności studiów niestacjonarnych i wyższe wynagrodzenia absolwentów tych studiów sugerują, że studenci niestacjonarni mogą być lepiej przygotowani do wejścia na rynek pracy, co może wynikać z łączenia nauki z praktycznym doświadczeniem zawodowym. To zjawisko stanowi ważny aspekt analizy rynku pracy i może mieć istotne konsekwencje dla kształtowania ofert edukacyjnych oraz planowania ścieżek kariery przez przyszłych absolwentów. Wzrost wynagrodzeń w sektorze turystycznym, dostosowany do inflacji, jest kluczowy dla utrzymania siły nabywczej pracowników i atrakcyjności sektora, co powinno być uwzględnione w analizach rynku pracy. Istotnym jest także rozważenie roli turystyki w systematyce dziedzin i dyscyplin naukowych. Brak uwzględnienia tego obszaru jako dyscypliny naukowej, powoduje, iż coraz mniej osób jest zainteresowanych podejmowaniem tego kierunku studiów. Po ukończeniu studiów turystycznych, brakuje naturalnej możliwości kontynuowania kształcenia na

poziomie doktoratu czy habilitacji. W takiej sytuacji osobom chcącym zgłębiać i zdobywać stopnie naukowe pozostaje możliwość doktoryzowania lub habilitowania w państwach, które traktują ten obszar jako naukę – np. Portugalia, Hiszpania, Bułgaria.

Podsumowując, badanie dostarcza cennych wglądów w dynamikę sektora turystycznego w Polsce, podkreślając znaczenie ciągłego monitorowania i dostosowywania się do zmieniających się warunków rynkowych. Wyniki te mogą służyć jako podstawa do podejmowania decyzji strategicznych przez uczelnie, pracodawców oraz decydentów politycznych, a także stanowić punkt wyjścia dla dalszych badań, które mogą zbadać wpływ pandemii na długoterminowe zmiany w sektorze, analizować ścieżki kariery absolwentów oraz porównywać tendencje w sektorze turystycznym z innymi branżami.

Spis literatury:

- Algarve 2023, <https://www.educations.es/institutions/university-of-algarve/doctorado-en-turismo>
- Barczak M, Borek D. (2023) Analiza rynku pracy w sektorze hogatur z perspektywy absolwentów kierunków turystycznych w Polsce, rozważania administracyjnoprawne. (w:) Rynek Pracy. (2023);187(4):81-100.
- Barczak M. (2022) Kształcenie kadr branży turystycznej w Polsce, *Rynek pracy* 2022; 181 (2): 11-31;
- Davidson R. (1996), *Turystyka*, Warszawa 1996;
- Ławińska O., Korombel A. (2023), Pokolenie Z jako wyzwanie współczesnego zarządzania przedsiębiorstwem. relacje, media społecznościowe i crowdsourcing, *Czestochowa* 2023;
- Martínez-Roget, F., Rodríguez, X.A. (2021). Academic Tourism: Conceptual and Theoretical Issues. In: Cerdeira Bento, J.P., Martínez-Roget, F., Pereira, E.T., Rodríguez, X.A. (eds) *Academic Tourism. Tourism, Hospitality & Event Management*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-57288-4_2
- Pilch-Szatanik, A. (2008). Jak przygotować profesjonalistów hotelarstwa zgodnie z wyzwaniami rynku pracy. (w:) W: H. Raspond, *Kierunki rozwoju kształcenia kadr dla turystyki, a jakość usług turystycznych*. Iwonicz-Zdrój.
- Wasiluk, A, Bańkowska, M.(2021). Przesłanki dotyczące wyboru miejsca pracy przez pracowników pokolenia X, Y i Z. *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, 8(14).
- Carnevale, A.P., Smith, N. and Melton, M. (2011) *STEM: Science, Technology, Engineering, Mathematics*. Georgetown University Center on Education and the Workforce.
- Page, S.J. and Connell, J. (2006) *Tourism: A Modern Synthesis*. Cengage Learning.
- www.ela.nauka.gov.pl
- www.cpp.amu.edu.pl/pdf/SSW2020_strategia.pdf
- LEX 2010 A, <https://lex.bg/laws/ldoc/2135696665>
- LEX 2010 B, <https://lex.bg/laws/ldoc/2135680028>
- <https://rynekpracy.praca.gov.pl/article/01.3001.0054.0901/pl>
- URJC 2023, <https://en.urjc.es/estudios/programas-de-doctorado/6601-programa-de-doctorado-en-turismo#normativa>;
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych;
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce;
- Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2020 roku;
- Zasady z dnia 10 września 2010 r. dot. wdrażania ustawy o rozwoju kadry akademickiej w Republice Bułgarii;

DOI: 10.61016/TZAP-2956-8048-14.

Post-COVID recovery of the Polish tourism sector: the Tourist Satellite Account results

Ożywienie polskiej branży turystycznej po pandemii COVID-19: wyniki rachunku satelitarnego turystyki

Ewa Dziedzic – Szkoła Główna Handlowa
Teresa Skalska - Akademia Finansów i Biznesu Vistula
Maciej Dębski – Społeczna Akademia Nauk

Abstract: The COVID-19 pandemic and restrictions imposed to prevent its spreading has precipitated an economic crisis on a global scale, with the tourism sector being particularly hard-hit. The objective of the article is to provide an answer to the question regarding the impact of the virus on the Polish tourism sector. The Tourist Satellite Account (TSA) methodology, which was implemented in the analysis to address the research questions, provides the most comprehensive insight into the tourism sector in Poland, as it showcases its results from both the demand and supply sides in a comprehensive manner. The majority of the findings pertain to 2022 and demonstrate that the economic performance of the sector was relatively robust, primarily due to a substantial increase in the consumption of domestic tourists. Conversely, the favorable economic condition of enterprises providing accommodation and catering services can be partly ascribed to government support during the pandemic. The article is divided into four sections, with an introduction and conclusions. The research methodology, tourist demand, supply and investment outlays are discussed.

Key words: tourism economy, TSA, post-covid recovery

Abstrakt: Pandemia COVID-19 i ograniczenia nałożone w celu zapobiegania jej rozprzestrzenianiu się uderzyły w gospodarkę na całym świecie, a turystyka okazała się jedną z jej najpoważniejszych ofiar. Celem prezentowanego

badania jest odpowiedź na pytanie o wpływ COVID-19 na polski sektor turystyczny. Metodologia Tourist Satellite Account (TSA), która została wykorzystana w analizie pozwalającej odpowiedzieć na postawione pytania badawcze, oferuje najpełniejszy wgląd w sektor turystyczny w Polsce, ponieważ pokazuje jego wyniki zarówno od strony popytu, jak i podaży w sposób kompleksowy. Większość ustaleń dotyczy 2022 r. i dowodzi, że wyniki ekonomiczne sektora okazały się stosunkowo dobre, głównie dzięki znacznemu wzrostowi konsumpcji turystów rezydentów. Natomiast dobra kondycja ekonomiczna przedsiębiorstw świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne może być częściowo przypisywana rządowemu wsparciu w czasie pandemii. Główna część artykułu składa się z czterech części uzupełnionych wstępem i wnioskami. Omówiono metodykę badania, popyt turystyczny, podaż oraz nakłady inwestycyjne.

Słowa kluczowe: gospodarka turystyczna, rachunek satelitarne turystyki, ożywienie polskiej branży turystycznej po pandemii COVID-19

Introduction

The COVID-19 pandemic and restrictions imposed to prevent its spreading, hit the economies around the world. However, the effects of the shock were uneven and tourism turned out to be one of its most serious victims (Aldao, Blasco and Poch Espallargas, 2022; UN Tourism, 2024). Among the many analyses and studies, one of the most important questions was reflection about its future. They tried to find out how the pandemic would affect the visitor behaviour and how tourism businesses would cope with the restrictions, the loss of income and potentially different patterns of tourist demand (Aldao, Blasco and Poch Espallargas, 2022; Jones, 2022). Initial observation of the actual trends and lessons learned from the similar crises from the past suggested turn to the domestic tourism, more interest in less crowded, outdoor destinations. These new travel patterns, together with the pandemic restrictions, affected demand for transport services, as visitors preferred self-guided and self-driven travel (Aldao, Blasco and Poch Espallargas, 2022). However, it is an open question if these patterns represent the permanent shift in visitor behaviour. The study conducted by Aldao, Blasco and Poch Espallargas (2022) suggests that visitors will return to their previous habits and destinations, and tour operators and travel agents may benefit from this situation as they offer more